

**ПОНЯТТЯ РОБОТОЗДАТНОСТІ ТА СПРАВНОСТІ МЕХАНІЗМІВ
ЗАМКІВ В ТРАСОЛОГІЧНІЙ ЕКСПЕРТИЗІ**

Олександр Ігорович НЕМЧИН,

*заступник директора – завідувач відділу
криміналістичних видів досліджень
Закарпатського науково-дослідного
експертно-криміналістичного
центру МВС України*

Одним із важливих видів судової експертизи, що можуть проводитися в рамках кримінального провадження є трасологічна експертиза. Серед завдань такої експертизи є дослідження замків. Така експертиза може вирішувати, чи справний замок, оскільки бувають випадки імітації злочину, для чого злочинці навішують несправні замки під видом справних. Для вдалого вирішення питання справності та роботоздатності насамперед необхідне розуміння того, що означають ці терміни загалом та стосовно замків, зокрема.

Дослідження замків в установах Експертної служби МВС України проводиться згідно «Методики трасологічного дослідження замків» (реєстраційний код методики 4.2.34 згідно Реєстру методик проведення судових експертиз), а також іншої спеціальної літератури. Однак ні в даній методиці, ні в іншій літературі не наведено чітких понять «справність» та «роботоздатність» замків, що може призвести до плутанини чи, в певних випадках, хибного висновку. Тому метою даного дослідження є створення та розмежування понять «справність замка» та «роботоздатність замка». Для початку, пропонуємо розглянути критерії справності замка, які наведено в методиці трасологічного дослідження замків. А саме, замок може бути визнаний справним у разі якщо:

- вільно відмикається і замикається, тобто відповідні його деталі рухливі і механізм забезпечує їх переміщення, пов'язане з відмиканням і замиканням;

- не має дефектів, які б негативно впливали на надійність його роботи, що передбачена конструкцією виробництва [1, с.13].

Дані критерії справності замків були викладені Пророковим І. І. в підручнику «Криминалистическая экспертиза следов (трасологическое исследование)» (Волгоград 1980). Враховуючи зазначене, критерієм оцінки справності замків налічується близько 40 років. За даний період вимоги до конструкцій, ступеню секретності та матеріалів, з яких вони виготовленні, стали набагато жорсткішими.

Також можемо розглянути визначення «справності», який в підручнику «Трасология и трасологическая экспертиза» надає Кантор І. В.: поняття «справність» характеризує той стан замка (механізму), при якому забезпечується його відмикання й замикання штатним ключем в повній відповідності до конструкції (ИМЦ ГУК МВД России, 2002 – 376с) [2, с.106].

Справність або справний стан – це стан об'єкта, за яким він відповідає усім вимогам нормативно-технічної та (або) конструкторської (проектної) документації [3].

Розглядаючи критерії оцінки справності механізмів замків, що наведені в Методиці, а також відповідно до безпосереднього визначення справності або справного стану, яке представлено в Інтернет ресурсі, та визначення, яке наводить Кантор І.В, в усіх таких випадках експерт зіштовхується з тим, що для вирішення питання «справності» необхідна конструкторська документація.

Так, на даний час основним документом, що регламентує вимоги нормативно-технічної та (або) конструкторської (проектної) документації виробництва до замків на території України є ДСТУ Б В. 2.6-28:2006 «Конструкції будинків і споруд. Замки і заскочки для дверей. Технічні умови». Даний стандарт поширює свою дію на різні та накладні замки з різним механізмом секретності, циліндрові механізми і заскочки для дверей з різних матеріалів, що використовуються в житлових, господарських та виробничих приміщеннях. Вимоги до якості замків, циліндрових механізмів, що забезпечують безпеку громадян і їх майна, викладені в розділах 4 та 5 даного стандарту і визначені як обов'язкові.

До обов'язкових належать вимоги, що забезпечують безпеку продукції для життя, здоров'я і майна громадян, її сумісність і взаємозамінність, охорону навколишнього природного середовища, і вимоги до методів випробувань цих показників. Обов'язкові вимоги державних стандартів підлягають безумовному виконанню органами державної виконавчої влади, всіма підприємствами, їх об'єднаннями, установами, організаціями та громадянами - суб'єктами підприємницької діяльності. На даний час держава встановила мінімальні допустимі критерії до конструкцій та матеріалів виготовлення замків відповідно до вимог, зазначених в пунктах 4 та 5 зазначеного ДСТУ, а також які мають дотримуватися всіма виробниками та експортерами замків.

Вимоги, які викладені в пунктах 4 та 5 ДСТУ експерт-трасолог в змозі визначити та виміряти в лабораторних умовах. Натомість, є вимоги до замків, перевірка яких вже виходить за межі компетенції експерта - трасолога.

Такі вимоги наведено в пункті 5.8 вищевказаного ДСТУ («Вимоги до матеріалів»), які є обов'язковими до виконання та прямим чином впливають на надійність, довговічність, а саме зазначено різні сплави металів, з яких має виготовлятися замок або циліндровий механізм. Встановлення таких вимог в процесі трасологічної експертизи буде неможливим, оскільки такі питання будуть виходити за межі компетенції експерта-трасолога. Вирішення даного питання в повному обсязі буде можливо лише при проведенні комплексної експертизи із залученням фахівців за експертною спеціальністю 8.9 «Дослідження металів і сплавів». Однак проведення даної експертизи з визначенням всіх технічних вимог до замків які наведені в ДСТУ Б В. 2.6-28:2006 «Конструкції будинків і споруд. Замки і заскочки для дверей. Технічні умови» буде дуже трудомісткою, а очікуваний від неї результат не буде впливати на хід розслідування кримінального провадження.

Тому, враховуючи вищезазначене пропонуємо в експертну практику внести наступні визначення:

- «Справність - стан об'єкта, за яким він здатний виконувати усі задані функції об'єкта».
- «Несправність - стан об'єкта, за яким він нездатний виконувати хоч би одну із за даних функцій об'єкта».
- «Працездатний стан (працездатність, роботоздатність) - стан об'єкта, який характеризується його здатністю виконувати усі потрібні функції».
- «Непрацездатний стан (непрацездатність) - стан об'єкта, за яким він нездатний виконувати хоч би одну з потрібних функцій».

Дані терміни зазначені в ДСТУ 2860-94 «Надійність техніки. Терміни та визначення», а тому дані терміни є обов'язковими для використання в усіх видах документації, науково-технічній, навчальній і довідковій літературі та в комп'ютерних інформаційних системах. Вимоги стандарту є чинними для використання в роботі підприємств, установ, організацій, що діють в Україні, технічних комітетів зі стандартизації, науково-технічних та інженерних товариств, міністерств (відомств).

Також, пропонуємо дещо змінити критерії справності замка в межах експертно-криміналістичної діяльності наступним чином:

1. Замок має вільно відмикатися і замикатися, тобто відповідні його деталі рухливі і механізм забезпечує їх переміщення, пов'язане з відмиканням і замиканням. (оскільки необхідною умовою визнання замка справним є безвідмовна взаємодія деталей його механізму в процесі відмикання запирання). Замок має надійно фіксується в замкненому положенні. Поворот циліндра ключем свідчить тільки про можливість використання замка по призначенню, але не може служити підставою для висновку про його справність. Для формування висновку є необхідним перевірити взаємодію циліндрового механізму й деталей замикаючого механізму, що приводять у дію його повідцем. Дана перевірка дасть нам змогу встановити чи певна зношеність повідка ригелю не буде впливати на переміщення безпосередньо ригелю в замикаючого механізму та перевірити надійність фіксації замка в замкненому його положенні.

2. Наявність у замку всіх деталей механізму; відсутність їх поломок, деформацій, правильне їх сполучення, що мають відповідати загальним вимогам до його будови.

3. Оскільки основна функція будь-якого замка є стійкість до несанкціонованого (кримінального) відмикання пропонуємо до вище зазначених критеріїв внести критерії які мають забезпечувати охороні властивості механізму та повинен мати для одного циліндра: - не менше 5 комплектів штифтів; пластин - 6; дисків - 7, та не менше 4 сувальд.

При виявленні сторонніх предметів всередині замка (наприклад, слідів клею, фольги, парафіну, оліфи, магнітного порошку і т.д.), забруднень, суттєвих корозійних явищ, що можуть знижувати рухливість елементів, які забезпечують секретність замка, також можуть надавати підстави для визнання досліджуваного замку несправним.

Список використаних джерел:

1. Методика трасологічного дослідження замків. Експертна спеціальність 4.2. «Дослідження знярядь, агрегатів, інструментів і залишених ними слідів, ідентифікація цілого за частинами» / [укл. Коструб А. М., Грищенко О. В., Щирба Д. Є., Іваник С. І., Чашницька Т. Г.].- К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2015;

2. Учебник «Трасология и трасологическая экспертиза» / Кантор І. В (отв.редактор) Ярмач В. А., Жигалов Н. Ю., Смоляков П. П. (отв. секретарь) .:-ИМЦ ГУК МВД России, 2002 376с.

3. Справність. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Справність> (дата звернення 09.12.2019).